

Gazdagság és eszményiség.

Alapíge: Mrk. X. 21. „Egy fogvatkozásod van, eredj el, add el minden vagyonodat és add a szegényeknek s kincsed lesz mennyben, jer kövess engem . . . .“

A jézusi világfelfogás nagy horderejű, de sokat vitatott pontját tárja fel a felolvasott alapíge. A *gazdagság mérlegelését s annak az élet értékei között való elhelyezését*. Nyíltan teszi fel a kérdést: van-e valami súlya, jelentősége a vagyonnak az életre nézve? Igaz-e, hogy több pénzzel boldogabb lehet az ember, nagyobb anyagi lehetőségekkel szellemileg magasabbra emelkedik, erkölcsben tisztultabb, cselekedetben keresztényibb lesz? Vagy a földi javak ép az ellenkezőjét eredményezik életében? Lelkét a sárba húzzák, mikor annak fölfelé kellene szállnia. Szépérzékét beszennyezik, elanyagiasítják, benső lényében az önző vágy magvát hintik el, jelleméről lekoptatják az áldozatkészség nemes veretü patinájának csillogását. A gazdagság a lélek egyenes veszedelmévé válik. Sír, mely mohó étvágygal nyeli el a jobbik énünk.

Tagadni kell a gazdagság reális értékét, ha egész emberek akarunk maradni, lenni, meg kell szabadulnunk tőle, mint kegyetlen tehertől, ha Jézust akarjuk követni. Hiszen ő mondta a gazdag ifjúnak: „add el mindenedet . . . jer s kövess engem“. Mindent, nem csupán egy keskeny szallagot a reád maradt ősi földből, nem egy darab jószágot a féltve ápoltt állományból, nem egy ásót, mellyel apád sirját ásták s melyet most szent ereklyeként őrzöl birtokodban, hanem *mindent*. Mindent, amit elődeid harcok árán megszereztek, reád hagytak, vagy amit te gyűjtögettéél vas akarattal s hangya szorgalommal. Ha őt akarod követni, válj meg mindenedtől közönnyel, megindulás nélkül, mintha egy szokott sétára mennél. Mintha egy idegen portától egyszerűen elköszönnél. Lelkedben ne üssenek tanyát a szívfacsaró zokogások, kéz-tördelések, térdre-csuklások, mint akinek vagyonát egy szomorú napon dobra verték, vagy mint aki haláltosztó ágyúdőrej elől menekült. Légy férfias, erős:

„add el mindenedet, jer s kövess engem“. Ez a tanítvánnyá levés drága ára.

A felolvasott alapige szószerinti értelmezése kétség kívül ezt jelenti. Ez pedig paradoxon. A jézusi világfelfogás egyik lehetetlen, megvalósíthatatlan tétele. Mindazonáltal az első keresztények, enyhébb formájában ugyan, de megélték. Vagyonukat jó szívvel osztották ki a szegények között, örömmel karolták fel az elesetteket. Csoport életet éltek, hol minden vagyon a köz tulajdonát képezte. Munkájukban és imájukban a testvériség oltárán áldoztak. Jézus mondása később mottója lett a zárdai, kolostori világnak is. Hol bevallottan hiszik és hirdetik, hogy a földi javak egyenes gátlói az Istenhez jutásnak, megváltásnak. S csak a nincstelen Lázárok juthatnak be a mennyek országába.

Ez az álmatag és kissé túlvilági színezetet viselő idealizmus nem a Jézus világa és nem a mi világunk. Távolról sem fedí az életről alkotott felfogásunkat. Számunkra az élet nem lemondás, hanem harc, lázas keresés. Keresése a jobbnak, a többnek, a szebbnek. Mindannyian érezzük és tudjuk, különösen mi, kiknek ez arasznyi lét, daltalan küzdelem a mindennapi sovány kenyérért, kiknek a birtokában levő utolsó fillér is véres verejték ára, hogy anyagi jóllét nélkül megáll vagy épen összeomlik a teljesebb élet keresése, munkálása. Istenem! hány értékes, nagyreményű gyermekünk merül el a szegénység posványában s válik rongyos, könnyező koldussá, ki királyi sorsra hivatott! Az anyagiakra, a gazdagságra szükségünk van, hogy emberibb életet élhessünk. És nem is tudunk egykönnyen lemondani azok gyarapításáról. Szerzési, gyarapítási ösztönnel teremtődünk. Talán épen azért, hogy az Alkotó munkatársai legyünk. Ez elven megdőlt minden kizárólagos egyenlőséget hirdető társadalmi felfogás. Öld ki a madárból, hogy ne gondoskodjék egyedét jellemző fészkeről, az állatból, hogy ne raktározzon télire s az emberből, hogy ne törődjék gyermekének jövőjével, akkor közömbös lesz az anyagi javak gyarapítása iránt. Akkor le tud mondani *mindenről*. De addig nem. Ilyen szempontból tényleg lehetetlenség e jézusi mondás: „add el mindenedet, jer s kövess engem...“

Máshol kell keresnünk a kulcsot e mondáshoz, ha fel akarjuk nyitni az igaz megértés zárját s felnyitván, meg akarunk ismerkedni ennek rejtett szépségével és mély igazságával,

Vizsgáljuk csak meg a körülményeket. Egy gazdag ifjú jön Jézushoz. Amennyire a vázlatos leírás után el tudjuk képzelni, életerős, szép szál ember. Nem kérkedő, de nem is alázatos. Megjelenésén látszik az anyagi függetlenségből folyó önbizalom. Látszólag megelegetett, hiszen mindene van, ami közfelfogás szerint a boldog élethez szükséges. Mégsem boldog. A látszólagos nyugalom sima tükre alatt valami titkos hullám kavargog. Egy gondolat bántja. Vajjon teljes-e az ő élete, az irás szerint, elnyeri-e az örökéletet? Nem tudni, mi űzte e gondolathoz. Lehet, hogy hallotta, vagy másodkézből vette a Mester *hegyi beszédét*, melyben egyetlen célzás sem történt az anyagi jóllétből folyó boldogságra. Lehet, hogy ismerte a Mester magatartását a gazdagokkal szemben s merő kíváncsiságból jött el hozzá. Mindezek mellett azonban egy ismeretlen vágy hajtotta. Előtte ismeretlen, előttünk ismerős. Van az emberi léleknek egy tulajdonsága, mely különösképen az ifjú korban jelentkezik s a társadalmi élet két ellentétes pólusán a fényűző gazdagságban és a koldusságban ütközik ki. Ideiktatom egy író mélyen elgondolkoztató megjegyzését a dunántúli „puszták népé”-nek könnyefakasztó nyomorával kapcsolatosan. „A népművészet legszebb alkotásai, mondja ő, a legbűzlőbb nyomor színén úsznak, mint némely gyönyörű virág a posványon. Szépséggel való foglalkozásra csak a gazdagok érnek rá s a koldusok, azok, akiket már szintén nem kinoznak világi gondok”. És áll ez az erkölcsi világrendre, az élet nagy kérdéseire is, testvéreim. Legtöbbet a koldus és a dúsgazdag gondol a teljes életre vagy örökéletre, hiszen egyiket sem kinozzák világi gondok. A koldus gyakran mereng el királyi pompákról, a dúsgazdag a koldus-szegénység boldogságáról. S egyszer elfogja a vágy, hogy felcserélje a bibor bársonyt koldus rongyokkal. Ezt történt Assisiben Szent Ferencel, ki egy gazdag előkelő család kényelmét a krisztusi koldusbottal cserélte fel. Ki a keresztény világ történelmében klasszikusan és egyedülállóan megélte a krisztusi szegénységet. Méltó a szentté avatásra. Az assisi Ferenc példájához hasonlókkal gyakran találkozunk a történelemben, kiváltképpen, amint már fönt leszögeztem, az ifjúkorban.

Valószínűleg ez a vágy hatalmasodott el a gazdag ifjún is. Az ő esetében azonban csak a beindulás stádiumáig érkezett. A Mesterhez megy, de nem egy döntő elhatározással, tette készen, hanem egy tájékozódó, kitapogató kérdéssel:

„Mít cselekedjem, hogy az örökéletet elnyerhessem?“ A valóságot csak képzeletével akarta megközelíteni, mint a nagyon szomjazó a vizet, ki a patak partjához van láncolva és csak arcát nyujtogatja kinlódva a víz felé. Egy araszra van a víztől, mégsem éri el, hallja a habok felkináló csobogását, érzi a vizet, szinte nyelvével tapintja, érzi, amint lecsurog száraz torkán, szétfolyik testében, vad szívdobogást kap tőle, csak vergődik, forgolódik, nem engedi a lánc... egy araszra van tőle a víz! A gazdag ifjú is közel áll az örökélet italához. Szemtől-szembe a Mesterrel, lelke szomjuhozza tudatalatti kívánsággal, de leláncolja a gazdagság. Ezt fedezi fel Jézus.

Egy futó pillantás s a „vesékbe látó“ előtt kibomlik a titok. Még fokról-fokra nyomoz, óvatosan fürkészi a tudatalatti kívánságot. Először bizonyosságot akar szerezni feltételezéséről. Nem tör be ajtóstúl az ifjú lelkébe, meg aztán rokonszenvez is vele. Felteszi a bevezető kérdést: „Ismered-e a parancsolatokat?“ Az ifjú arca felderül s mohón feleli: „Mester, mindazokat megtartottam ifjúságomtól fogva“. „Egy fogyatkozásod van, mondja nyomatékkal, eredj el, add el minden vagyonedat, oszd ki a szegények között... jer s kövess engem“. Válassz az eszmény és a gazdagság között! Az ifjú az utóbbit választotta. S a mester tovább fűzi a gondolatot: „Könnyebb a tévénél átmenni a tűfokán, mint a gazdagnak bejutni Istenországába“. Mert a gazdagság megejti, leigazza az embert, különösen, ha ifjú korában kezdi.

Az ifjúnak az élettörvénye szerint, terveket kell szőnie, eszméket kell melengetnie, eszményekért kell rajongania. Az élet amugyis sokat lefarag az ifjúság tiszta idealizmusából. A kenyér és családi gondok anyagiassá teszik legtöbb ember lelkét. És mi lesz abból, kit ifjú korában behálóz a gazdagság? Az ilyeneknek oda kell vágni Jézus mondását meg nem alkuvón, könyörtelenül: „Ha teljes életet akarsz élni, add el minden vagyonedat, jer s kövess engem“. Tanuld meg, míg nem késő, hogy az eszmények értéke felül áll a gazdagságon. Keresd először az azokhoz vezető utat. Még frissen fülembe cseng egy kiránduló amerikai leány kedvesen kötődő kérdése egy olasz kalauzhoz, ki a pacsirta dalához vezető utat kereste. Más szóval, azt az utat, mely az élet tülekedő zaja felett az eszmények világába vezet. Ezt áldozatok árán lehet megtalálni. Egy láncszem mindég elszakad, mely az anyagiassághoz kötött.

Eleinte talán bizonytalanul jársz, de ha megszokod a szabad levegőt, ha betöltöd lelkedet az örökélet italával, az eszményekkel, az eredmény isteni valami.

Eszmény! megremegek, mikor ajkamre veszem e szót. Mérhetetlen sulya s hatalma van felettem és az egész emberiség felett. Mi ehhez képest a gazdagságé? Szállongó pehely, mit bármely könnyű szellő ellebbent. Hadd idézzem fel báró Wesselényi Miklós alakját, kit a bécsi császár bizonyos ürügy alatt, a kegyetlenségéről híres kufsteini börtönbe vettetett. Wesselényit válogatott módszerekkel kínozták, hátra kötött kézzel órákig kellett néznie felesége levelét, mely szomorú családi hírekkel volt tele. Így akarták megtörni ezt a konok, vas embert. De nem lehetett. Állott, mint egy élő szobor. S amit furfangos kitalálásokkal nem tudtak elérni, azt elérte egy szó: *Erdély*. Ha ajkára tolult, szemét könny lepte el. Erdély jövője, boldogsága eszménnyé finomult benne. És az eszmény, amely porba hullott, megrázta, megremegettette. Sirathatta volna nagy kiterjedésű jószágát, híres lovait, melyeket bálványozott. De mit jelentettek ezek elmerülve, megszépülve egy szóban, fogalomban, eszményben: *Erdély*.

Jézus az eszmény sulyát akarta kiemelni a gazdag ifjú előtt. Amikor egy anya ráparancsol a kést tartó fiára, hogy tegye le, inkább azt érti, hogy vigyázzon és el ne vágja magát vele. „Add el mindenedet...” tehát nem jelenti a teljes vagyontalanságot. Ez inkább felhívás azokra a veszélyekre, melyeket a gazdagság rejteget magában, ha az *mindent* jelent. Egy tűzpróbája a mi értékelésünknek, hogy melyiket tartjuk többre. Egy nyílt kérdés, hogy alkalmasint melyiket választjuk: a *gazdagságot-e vagy a krisztusi eszményt*? Ez a felhívás, parancs, vagy kérdés nem lehetetlenség, nem távoli idők zenéje, lidérces messzi fénye, hanem egy betölthető eleven valóság, melytől életünk boldogsága függ.

Egy másik gondolat is megkapja az embert, ha a fenti mondásba mélyen belemerül. Csak a határozott álláspontnak, jellemnek, embernek van súlya és értéke az életben. Jézus sohasem rokonszenvezett az ingadozókkal, bizonytalan léptűekkel, tapogatódzókkal. Mert ezek nemcsak értéknélküliek, de gyakran veszélyes elemek. A színek között meg kell húzni a határvonalat, cselekedeteink között választanunk kell. Aki egy folyónak a mélységét és szélességét túl sokáig latolgatja, nem

biztos, hogy átúszik rajta. „Aki kezét az ekeszarvára teszi és visszanéz, nem méltó az Istenországára“. A gondolat láncszeme tovább fűződik: „Aki velem nincs, az ellenem van“. A határozottság át kell, hogy hassa életünket, ha Jézust akarjuk követni. Ő mondta: „Nem lehet két urnak szolgálni“. Nem lehet két érdeket kielégíteni a kettő között ingadozva. A *vagy-vagy* nagy kérdésével le kell számolni. S csak ezután vállalkozhatunk az ő követésére. Ne kérdéssel, hanem szent elhatározással keressük fel őt.

Az emberiség ma olyan sok dolognak lett a rabja. A gépnek a rabja. A gépet azért találtuk fel és tökéletesítettük, hogy az embertelen munkát vállunkról levegye. Segítségünk, szolgálk legyen. A gép minket igazított le. Sok embert megfosztott kenyerétől. Akiknek megkegyelmezett, azoknak életerejét sorvasztja el, örült iramban diktálván a munka ritmusát. Maholnap rettegett ellenségünké válik haláltosztó hatalmával. Kiszolgáltatottjai lettünk, mert eszközből céllá lett a gép.

Az anyag szintén leigázott, rabjaivá lettünk. Az Úristen azért ontja a mezők kalászát és a hegyek kincsét, hogy mindenkinek jusson fehér kenyér és elegendő pénz egy emberibb élethez. S mit látunk? Mig Kanadában búzával fűtik a vasuti mozdonyokat, hogy a világpiacon kevés termény mellett mesterségesen felsrőfolják az árát, a nagy tőke duzzasztására, addig Kinában, vagy Oroszország egyes részein éhen halnak az emberek. Mig Dél-Amerikában a tengerbe szórják a kávé, addig nálunk milliónyi gyermek alig izlelte az ízét. Leigázott az anyag, mert eszközből céllá lett.

Felötlik a kérdés, vajjon mi történne, ha a krisztusi eszmény rabjaivá lennénk? Vajjon mi történne, ha ez, csak a szószéken hangoztatott eszmény, bevonulna az életbe? Értelemmé, céllá lenne? Nagyon könnyű a felelet: *boldog élet*. És ez csak a jóakaratu emberektől függ. Ámen.

A törvény betöltése.

Alapíge: Mt., V. 17. „Ne gondoljátok, hogy jöttem a törvénynek vagy a prófétáknak eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem, hanem inkább, hogy betöltsem.“

A kertész a frissen óltott rózsatő első bimbójára legkiváncsibb. Mert kitartó munkája, kísérletezése s egy csomó álmanyer reális értelmet benne. Naponta hosszan elnézi a titok féslését. Megrajzolja magának a sejtelmes virágot, a szírom levelek alakját és színét. Érzi bódító, parfümös illatát. Képzeletével végig simogatja a bársonyos tappintatot s önáltató hangon, szinte csodálkozással kérdezi: Micsoda varázslatos hatalom tette e megtestesült szépséget, alkotásra gyöngé kezembe?

A szülő gyermekének első gügyögő szavát lesi a legizgatótabban, mert ez előlegezi eljövendő évek sok-sok vigaszát, ráncot simító örömét s jóvátevő gazdagságát. Mindazt, amit egy gyermek lelkiekben jelent a szülőnek.

A mester tanítványának első alkotását figyeli legtüzetesebben, mert abban látja évekig tartó oktatásának formába ömlését. Mert újra megbizonyosodik mesteri méltóságának a jogos kiérdemlése. Hiszen nemcsak a tanítvány, hanem ő is levizsgázik.

A nép ujonnan támadt prófétájának első kijelentéseit várja a legtűrelmetlenebbül, szinte követeli, kicsikarja szavait, mert, hite szerint, ezektől függ jobb sorsa, jövője. A próféta, lelki termelő képességének a fokmérője, életképességének záloga, szellemi és erkölcsi törekvéseinek álmodója és szócsöve. Egy tükör, melyben a nép önmagát látja. És ki ne lenne kíváncsi önmagára?

Jézus első nyilvános fellépésében a zsidó nép nem ismert önmagára. Utalok itt a „hegyi beszéd“-re. Nagy tömeg gyűlt a hegy alá, hogy hallgassa őt. Abban a feszülő várakozásban, melyben a zsidó nép élt s nemzeti jövőjének ábrándjait szőtte, minden moccanás széles hullámverést idézett elő. Minden megjelenés mögött Messiás után kutatott a nép. Nem csoda

tehát, ha a tartomány különböző részeiből csoportosan tódulnak Jézust hallani. Már tudnak róla. Némelyek talán ismerik tanítványait is. Úgy első megfigyelésre olyan, mint a többi próféta. Ruhája egyszerű, igénytelen. Nem is illik cifra köntös prófétai lélekre! Hangja azonban más, mint az őt megelőzőké. Nem mennydörög, de meghat. Nem kényszerít térdre s mégis imádkozásba ringat. Szava nem pattog, mint a szikra, de éget. S amit mond, megdöbbenően új, megbolygatja az embert. A boldogságról beszél. Micsoda boldogságról! Itt nincs szó a nagy nemzeti áspirációkról, a nyers erők összpontosításáról, hadüzenetről, csillogó, bőditő jövőről. Idegen izű ez a boldogság. Ez nem forrott a galileai szőlőhegyek mustjában, nem izzott a zsidó nemzeti hősök lelki-kohójában! Miért mondja, hogy csak a lelki szegények, a sirók, szelidek, igazságot szomjuhozók, irgalmasok, tiszta szívűek, békességre igyekezők, igazságért háboruságot szenvedők a boldogok? Hát a rómaiak igája alól felszabadított nép nem boldog? Ilyen a visszhangja a hegyi beszédnek, örök bizonyosságként annak, hogy a halandó ritkán fogja fel a halhatatlan dolgok lényegét. Az akkori zsidó áspirációk az égisz alá csaptak s azután kialudtak és elhamvadtak, de a hegyi beszéd, mint valami örök mécses, szakadatlanul ég, hogy színe szövétnek legyen s melege áthasson. Jézus tudta ezt. A nép félreértette. Prófétájának beszédében nem ismerte fel önmagát.

Egy része meghatottan, másik része csalódottan elvonult. Visszamaradt néhány, kinek kutató tekintetéből kicsapott a nagy kérdés: „Mester, te, ki imígyen szólsz Izrael fiaihoz, mondd meg miért jöttél? Mit gondolsz a törvény és a próféták felől? El akarod-e törölni azokat, mint haszontalan, elnyűtt, régi keretet? Újat, a mi világunktól oly távolesőt akarsz felfektetni?” „Ne gondoljátok, feleli ő, hogy jöttem a törvények vagy a prófétáknak eltörlésére. Nem jöttem, hogy eltöröljem, hanem inkább, hogy betöltssem“. A törvényt, mit régiek fektettek le, be kell tartani, amit én adok néktek, be kell tölteni. Hangsúly tehát testvéreim nem a régi és az új törvényen, hanem a betartás és a betöltés közti lényeges különbségen van. Ezt a lényeges különbséget részletes megmagyarázással akarom kiemelni.

Általánosságban kétféle törvényt különböztethetünk meg: emberi és isteni törvényt. Az első magában foglalja Hammurabi cserép táblára irt törvényeitől, vagy régebbi időkbe vissza

menve, a nagy kínai császárok törvényeitől a görög, római és magyar jogász lángelmék testületi vagy egyéni alkotásait, egészen napjainkig. Emberek irták, sulyos, nagy-tudású emberek, hogy csoport, intézményes, vagy állami keretek között összhangzó életet teremtsenek. E törvények folyton változtak, ha a megváltozott idők úgy diktálták. Hatáskörük leszűkült, vagy épen megsemmisült, ha egy új eszmeáramlatba ütközött. Egyik törvény a másiknak a romjaiból született. Az új mindig magán viselte sorsának bélyegét. Így volt a múltban s így van a jelenben. Minden pillanatban érezzük, hogy a törvény mennyire időhöz kötött. Földrajzi határok eltolódásai, az állami élet keretein belől hullámozó kormány-válságok életre hívják vagy megszüntetik. A törvény iránti tisztelet azonban változatlan kell, hogy maradjon, hiszen a törvény a rend, igazságszolgáltatás szellemét képviseli. Áthágóit szigorúan sújtja. Kivételt nem ismer. Mégis vannak, akik kijátszák, sikerrel, a vagy sikertelenül... *Ez az emberi törvény, melynek bonyolult utvesztőit nem kívánjuk tovább fürkészni és magyarázni. Mint végső következtetést leszögezzük, hogy ezt be kell tartani.*

Van egy másik törvény, *az isteni*. Az első értelmes lény, az emberrel jelentkezett a földön. Nem íratott cserép-, vagy kőtáblára. Kihirdetését nem követte villám-hullás vagy mennydörgés a sinai hegyen. Lelkiismeretünkben csendesen született meg, mint a felhasadó magban a csira. Időn felüli, változhatatlan, lényege belenyúlik az örökkévalóságba. Nem ismer földrajzi határokat. Grönland havas mezőitől a déli tengerek sziget-csoportjainak primitív törzseiig egyetemlegesen uralkodik. Cselekedeteinkért minden alkalommal felelősségre von.

Büntet vagy jutalmaz. Legcsekélyebb ítélkező tevékenykedése egy egész életre kihathat. A lelkiismeret törvényét nem lehet kijátszani. Karja bölcsőtől a koporsóig ér. Talán a sír széléről is visszacibál és vezeklésre kényszerít. A tékozló fiú esetének a története nem egy keleti mese, vagy gyönyörű hasonlatokban tobzódó képzelet szüleménye, hanem egyetemes emberi valóság, mert az ember megbánással született. A nagy tartozást előbb vagy utóbb, de mindenkinek le kell róni egy feloldó megbánásban. És boldog az az ember, ki tartozását idejében rendezzi. Most is előttem van egy haldokló iszonyú vergődése, ki vezekelni akart és nem tudott. Látszott a tekintetében, hogy a lelke mélyén rettenetes vihar kavarg. Vonagló

ajkán végig kigyózott az erőtelen akarat s benne három megfojtott szó: Isten...!... emberek... bocsánat! A lelkiismeret törvényét *be kell tölteni*. Két esetet hozok fel, hogy a helyes és a helytelen betöltést megmagyarázzam. Pár évtizeddel ezelőtt az Észak-amerikai Egyesült Államok akkori elnöke bezárt ajtók mögött egy teljes éjjel át imádkozott Istenhez lelki felvilágosításért arra nézve, hogy a Fülöp szigeteket hozzá csatolja-e az anyaállamokhoz. Reggelre lelkiismerete az sugallta, hogy csatolja hozzá. Az elnök lelkiismeretével egybehangzóan ez követelték az imperiálista érdekek. Ő a helyzet-diktálta törvényt, mint Isten akaratát kinyilvánító parancsszót betartotta, de nem töltötte be. Különben másképp döntött volna 20 milliónyi ember sorsa felett.

Az elmúlt hetek egyikén egy katolikus főpásztor járt városunkban, ki hiveihez intézett hiterősítő beszédében többek között ezt a kijelentést tette: „Csak a katolikus asszonyok lehetnek igazi anyák.” Az őszinte tisztelet hangján szólva, megdöbbsentett ez a kitétel. Lassan azonban rájöttem az értelmére. A katolikus, dogmai állásfoglalásából kifolyólag, az övén kívül, nem ismer el más keresztény egyházat, mint igaz egyházat. Az egyedül idvezítő gondolatot kisajátítva, magának tartja fenn. Ennek értelmében igazi élet, hit és boldogság csak a katolikus lehet. Igazi anya csak a katolikus asszony lehet. A fentemlített főpásztor, egyházának előirt törvényét betartja, de Krisztus törvényét nem tölti be. Mert előitéletes kivételt tesz az övé és más felekezetek hivei közt. Krisztus pedig azt mondta: *szerezd felebarátodat!*

Ez a betartás és a betöltés közötti lényeges különbség. Jól értsük meg ezt, afiai! *Valaki lehet törvény tisztelő s ugyanakkor igazságtalan, csaló; valaki lehet jó polgár, de rossz hazaszerető; szorgalmas templombajáró, de haszontalan hívő; nemző anya, de szívtelen szülő, hangos, mellveregető, de elpártolt magyar.* És ez a legszomorúbb dolog a világon.

Ezt a kétlaki életet akarta Jézus megszüntetni, amikor azt mondta: „Azért jöttem, hogy a törvényt betöltssem”. Ezer előitélettel, átkos hagyománnyal vívott ádáz harcot. Vissza nem hátrált. Példákban gazdag élettel és kereszthalállal világosította meg, hogy miképpen kell a törvényt betölteni. Hegyi beszéde gyönyörű prológu volt fenséges, bús életéhez. Érezte, hogy rá a szelidek, tiszta szívűek, igazságért háboruságot szenvedők

boldogsága vár. A különleges szeretet tövis koronájával. Tudja, hogy egy égő kanócot dob egy tűz-fészekbe, amikor a törvény beltöltését megmagyarázza, mert hiszen felborítja a megcsontosodott társadalmi rendet, új medret vág a beiszapolt gondolkodás folyamatának, tág, víz-vivő csatornákat az előítélet rothasztó, bűzös lápjának. A láp-lakók pedig durván visszautasítják a tisztogató munkálatot. Emlékezzünk csak, milyen megdöbbentő felháborodást kelt Jézus szabadelvű felfogása a szombat iránt. A törvény szigoruan előírja a szombat megünneplését. „Ne tégy akkor semmi dolgot!” Semmit, még jót sem? Jézus megdönthetetlen szilárdsággal feleli: Szombat napon szabad, sőt kell jót cselekedni, mert csak ezáltal töltjük be a törvényt. A szombat van az emberért s nem az ember a szombatért. E teremtett világban minden az emberért van, hogy az isteni törvény utját meglelje s betöltse. Később gáncsolni akarván, felteszik a kérdést: „Kell-e a császárnak adót fizetni?” Jézus feleli: Ha megfizetitek az adót a császárnak, a törvényt *betartjátok*, ha lerójjátok tartozásotok Isten előtt is, *betöltitek* azt. „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami Istené!”

Csapzott hajú 16 éves fiú áll a kiskorúak törvénytörésének egyik bírójának előtt. Hirhedt delikvens. A chicagói alvilág egyik vezére. Hat éves múltja van, megszámlálhatatlan betöréssel, lopással. Többször volt javító intézetben, honnan megszökött. Neve, mint fogalom, átment a köztudatba s ezt mindenkinek felett konok hallgatásának köszönhetette. Sohasem vallott. S most minden karhatalmi beleavatkozás nélkül jelentkezett a bíróságon. El-elcsukló hangon tördeli, hogy vallani akar. Halálos csendben, feszült figyelem közepette szomorú élettörténetének az elmondásába kezd. Nagy családból jön. Apja házsártos, részeges ember, ki anyja szükös keresetét is elissza. 10 éves koráig kimondhatatlanul sokat éheznek. Akkor bekerül a bandába. Minden jól megy el egészen a múlt év őszéig, míg egy fehér hajú öreg munkást ki nem rabolnak az egyik külvárosrészi alagutban. „Biró uram, mondja kitörő zokogással, azóta minden rosszra fordult. Valami erős nyugtalanságot érzek. A fehér hajú öreg munkás vádló tekintetét érzem magamon. Könyörögöm! mondja meg, miképpen tudok megszabadulni tőle. Talán ha haza rohanok s bocsánatot kérek az én szomorú édesanyámtól, kit hat esztendeje nem láttam, elfeledtem,

kitagadtam?" A teremben mindenkinek harmatos a szeme a könnytől.

Ime az isteni törvény utjának megtalálása. S az első lépés annak betöltésére. Egy eljövendő tisztább, szebb, becsületesebb életnek hajnalhasadása, a megbánás nagy tényében. A megbánás egyetemes hatalma vajjon mikor zúg át a te lelke-
den testvérem? Hogyha elszakadtál a nyájtól, a fajtádtól, visszajöjj! Hogyha megvetetted egyházadat, talán minden komolyabb ok nélkül, ragaszkodó szent hangulatban visszatérj! Ha olcsó, megalázó áruba bocsátottad ifjú lelkedet, visszaváltsd a vezeklésben! Hidd el, végtelenül boldogító érzés a megbánás könnyeiben megtisztulva, haza felé indulni. S megjobbulva az isteni törvényt betölteni. Nézd, Jézus egy egész életet szentelt a törvény betöltésének megvilágosításáért. Neked egy pillanat elég, hogy az ő utján indulva, az ő példáját követve, a célhoz érh. Amen.

Jézus emberismerete.

Alapige: János II. 25. v. „... nem szorult rá, hogy valaki bizonytságot tegyen az emberről, mert magától is tudta, mi volt az emberben”.

Helyes emberismeret alapja a helyes önismeret. Socrates halhatatlan mondása: „Ismerd meg önmagadat”, kardinális pontja lett nemcsak a filozófiai gondolkozásnak, hanem az életnek is. Jöjj tisztába a belső titkos erőkkel, melyek lelkedet uralják, különben játék-labdája leszel ezeknek, mint hajó a viharos tengernek. Jól jegyezd meg: *az életben a legtöbb kellemetlenséget önmagad szerzed önmagadnak.* S ez gyakran a helytelen önismeret eredménye.

Este, mikor leülsz ágyad szélére s számba veszed napi dolgaidat: a munkát, mit elvégeztél s mit megtenni szándékoztál; a jót, mit gyakoroltál; a rosszat, mit elkerültél, amikor a letűnt nap felrajzik emlékezetedben a maga ezer arcával és színében... gondolkozz! Ismerd meg önmagadat!

Ha előre sejtett, hosszantartó bánat ér, mely hitedet, re-

ménységedet aggasztóan próbára teszi, ha életed sorozatos akadályokba ütközik, vagy csőstül ér a veszedelem, tusáid és harcaid elpazarolt erőfecsérlés lesz csupán... gondolkozz! ismerd meg önmagadat!

Ha titkos, nem várt öröm lep meg, vagy a szerencse, ez a ritka, elfeledett vendég kopogtat nálad, ha fehér galamb száll ablakodra a reménység zöld olajágával s lelked felvidul, mint hideg szoba belseje a tavaszi sugár beköszöntésére... gondolkozz! ismerd meg önmagadat!

Ha a világ tömjén füstje bódító illattal környékez, vagy ha a meg nem értett próféták gúny-padjába kerülsz, ha szeretnek vagy gyűlölnék, követnek vagy megvetnek, méltányolnak vagy kinevetnek, fölemelnek vagy eltaposnak... gondolkozz! ismerd meg önmagadat! Jöjj tisztába azokkal az erőkkel, gondolatokkal és érzésekkel, miket ez az ezerarcu élet kivált belőled. Jöjj tisztába a cselekedetekkel, miket a kiváltás hatása alatt végrehajtottál. Gondolkozz, mit tettél jól, elhibázottan rosszul, mit kell elódázhatatlanul jóvá tenned s mire vagy komolyan képes. Ismerd meg önmagadat! Önmegfigyelésed Röntgensugarát szakadatlanul löveld a lelkeseden át, hadd vetítse ki a hamisítatlan valóságot. Hadd tárja fel mindazt, ami lelkeseden van: a jóakaratot és gonosz szándékot, szépséget és rútságot, szánalmat és kőszívűséget, adakozó hajlamot és zsugoriságot. Fedezd fel önmagadban természetes éniséged, mert csak ezen az alapon alakíthatsz ki másokról tárgyilagos emberismeretet.

Igy cselekedett a Mester. A jeruzsálemi templomban lejátszódtott gyermekkori élmény óta, minden lehető alkalmat felhasználta arra, hogy önmagával tisztába jöjjön. A sejtelem szülte mondat elhangzott: „Az én Atyámnak dolgaiban kell foglaltos lennem“. Készülnie kellett egy viharos, megpróbáló útra. Honnan indulhatott ki? Önmagából. Ki tudja mennyi belső megfigyelést végezhetett, míg az ácsműhelyben dolgozott, míg az országuton elhaladó keleti karavánok tarka csoportját szemlélte, vagy a „mezők liliomait“ vizsgálta. Mennyi következtetést vonhatott le, összehasonlítván sorsukat az övével. Mondásai részben visszatükrözik megelőző évek belső lelki megfigyeléseit. Önvizsgálódásának legszebb igazolása azonban a megkisértésben jut kifejezésre. Nem a sátán kísérti meg, amint irva találjuk, egyszerű író naiv képzelete ez, afiai!, hanem lelkiismerete. Tisztába akar jönni önmagával, hogy gazdagság, hatalom s

magasan ívelő karrier meg tudnák-e szédíteni. Vajjon képes volna-e ezekkel felcserélni istenien szép, de tragikus hivatását? Mi lakik benne? Ki azért jött, hogy szent, ismeretlen lobogású tüzet, szeretetet támasszon az emberek fiai közt, előítéletes szokásokat eltörölve, a törvényt betöltse, megtartsa, ami a világ szemében elveszett, enyhítse a fájdalmat, értelmet adjon a szegénységnek és boldogságnak, megszépítse a bélpoklosok és guttaütöttek rút sorsát. A pusztában csak önmagával akart találkozni. A tüzes-hátu, sárga homoktengeren levél nem zörren, riadt vad loholása neszt nem üt, patak nem csobog, semmi el nem vonja a vizsgálódó szem boncoló tekintetének munkájáról a figyelmet. A lélek tisztán bomlik ki a kutató szem előtt. Jézus e végtelen hallgatásban találkozik önmagával s csak azután jön az emberek közé, hogy mások sorsát önön lelkén, mint egy ablakon keresztül, vagy mint egy mikroszkóp alá helyezve, megismerje, megítélje, jobbá, boldogabbá tegye.

Gyakran hivatkoznak Jézus helytelen emberismeretére. Azt mondják, tanításaiban sok a paradoxon, lehetlenség s ez álmatag idealizmusa mellett, helytelen emberismeretének az eredménye. Túl sokat kíván követőitől. Ezek beváltására csak regényhősök képesek. Regényhősök pedig nem hús- és vérből való emberek, hanem a képzelet szülöttei. Mi ebből az igazság testvéreim? Jézus tényleg nagy követelésekkel áll elő. Kétezer esztendő alatt jó formán még meg sem közelítettük azokat. De tüstént feltűnik a kérdés: Vajjon a tenger-e mély, vagy a hajós bátortalan? Vajjon a hegy-e magas, vagy a turista lan- kadt? Vajjon a jézusi tanítások-e lehetetlenek, vagy belőlünk hiányzik a megvalósító akaraterő? Fel sem merjük tételezni, hogy egy olyan érző lélek, mint Jézus, ki vállára vette a világ keresztjét, felszínes emberismerettel ezt megtehetné volna. S képes lett volna arra, hogy felelőtlenül, költői ábrándokkal átszőtt törvényt fektessen le az emberek számára. Kézzel fogható, reális alapokon indult s dolgozott mindvégig. Kereste és felszínre akarta hozni önön lelkének mását, az élet isteni vonását. Mit értsünk ezalatt? Tisztán látta, hogy az emberben két hatalmas erő működik, gyakran küzködik egymással: a testi és a lelki erő. E kettőt akarta összhangba hozni a vajudó isteni természet uralma alatt. Ugyanis felfedezte, hogy még a legelvetemültebb emberben is öntudatra vergődik az isteni utáni vágyódás. Példa rá a bűnös asszony könnye, a tékozló fiú megható visz-

szatérése, a publikánus alázatos imája. S ennek a vergődő vágyódásnak akart magasröptü szárnyakat adni, messze ható célokat kitűzni. Amikor azt mondta: „Szeresd ellenségedet!”, a szeretet végtelen felsőbbtségét magyarázta a gyűlölet felett. Szeretni sokkal szebb, mint gyűlölni. S ki ne akarná végtelen széppé tenni az életét? „Bocsáss meg ne csak hétszer, hanem hetvenhétszer!” Rendezkedj be életedben sorozatos megbocsátásra, hiszen a te hibáidat is minduntalan elnézik mások. Tanulj példát venni a kitárt karú, fiut váró apától. Ezek nem lehetlenségek, vagy költői képzelet szüleményei, díszletek, mint cirádák az oszlop-fejen, hanem maga az épület tartó oszlop, csupa józan életfilozófia. És azért olyan bizonytalan, kúszált az életünk, mert megrendült az oszlop s emberi hitványságok fertőzték meg e szent, józan életfelfogást.

De nemcsak a fentiekben bizonyul be Jézus helyes emberismerete. Jellemének három kimagasló tulajdonsága van s e három csalhatatlan emberismerővé avatja. Jézus, mint költő-filozófus ismerte az embert. Ezt a két vonást veszem jellemében. A kettő összekeveredik benne. Elkülöníthető, de egymást kiegészíti, mint a levegő alkatrészei, vagy mint ikerfolyók, melyek egy hegyből erednek, különböző irányban, de egy del-tával szakadnak a tengerbe. Azt hiszem afiai, meglep a gondolat, hogy a Mester jelleméből pont ezt a vonást ragadom ki először. Meglep pedig azért, mert úgy a költő, mint a bölcselő különös álomlátó embernek tűnik föl előttünk, kinek a való élethez kevés köze, érzéke van. Annál kevesebb az emberhez s az embernek sok színre bomló gondolatához, érzéséhez, cselekedetéhez. Pedig épen az ellenkezője az igaz. Mindennap reám csodálkoznak a kék ködbevesző Kárpátok. Mindennap elgondolkozom, hogy mi adja meg a lényegüket. A bennük rejlő kincsek-e, melyek után a tudósok vagy a kincskeresők kutatnak, az erdő-e sudár fáival, vagy az égbenyúló sziklák, gyopárral és kék enciánnal tele szórva, melyekért turisták versenyeznek, vagy az egészet lefedő párás takaró, mely a költőt és filozófust érdekli? Azt hiszem az utóbbi, testvéreim. A hegy lényegét az a lebegő pára-takaró adja meg. Abban fejeződnek ki a természetes alkatrészek, azon át vetül ki vagy verődik vissza a Kárpátok általános valóságos képe. Ezt a takarót nem lehet vegyelemezni, színekre bontani s úgy magyarázni. Lényegét az ember belelátó hatalmán át lehet felfogni. Ilyen ha-

talma csak annak van, kiben erős a költői vagy filozófus lélek. Vigyük át e hasonlatot az emberre. Jelentéktelennek látszó külső tünetek állandóan elárulnak valamit lelkületünkből. Mozdulatunk, taglejtésünk, szemünk villanása, nevetésünk feltár valamit a titkos mélységekből. Ezekben megnyilatkozunk. Ezekből következtetünk egymás jellemére. De vajjon tökéletesen adják ezek jellemünk lényegét? Korántsem testvéreim. Nincs az a grafológus, palmológus, vagy gondolatolvasó, ki be tudna hatolni a szentek-szentjébe, lelked mély, bezárt kamrájába. Ide csak a költői vagy filozófus lélek tud behatolni. A megérzés, a belátás hatalmának a segítségével. Jézusra nagyon talál a „vesékbe látó“ jelző. Gondoljunk csak azokra a feleletekre, melyeket a farizeusok kötekedő, gáncsoló kérdéseire ad. A fügefafa mellé húzódott Zakeus esetére, kinek lelki harcait egy futó pillanat alatt megérzi s biztosítja, hogy házának vendége lesz, vagy a versengő tanítványokra, kiknek megmossa lábát. Költő és bölcselő a legnagyobbak közül. S micsoda emberismerő!

Emberismeretének másik alapja az ő makulátlan jósága. Hogyan lehet a jóság a helyes emberismeret alapja? Hiszen a jó emberben sok van a hiszékenységből, az egyoldalú optimizmusból, a szent jelleméből, kinek tapasztalatait nagyon átfesti, átgyúrja ez a jellemvonás. S bizonyos mértékben elfogulttá teszi. Közfelfogás szerint a nagystilű életet élők, furfangos, ravasz egyének a jó emberismerők, kik boszorkányos ügyességgel tudják megnyerni, vagy épen léprecsalni az embereket. Jézus emberismerete ellenkező forrásból, jóságából táplálkozott: Ő mondta: „A tiszta szivüek meglátják az Istent“. Csak a tiszta tó felszíne tükrözi vissza a parton álló halászkunyhót, vagy belé hajló szomorú fűzet a maga valóságában, a zavaros nem. Csak a tiszta ablakon át látjuk az életet természetesnek. Ha tiszta gondolattal vizsgáljuk embertársaink lelkét s tiszta érzéssel közeledünk feléjük, meglátjuk bennük az isteni vonásokat. S ezeket kell keresnünk a jó szív adottságaival. Más szóval, sohase fürkésszük embertársainkban a tengernyi rosszat, hanem a csöppnyi jót.

„Ha boldogulni akar — oktatót ki egy tapasztalt belső ember pályám bezdetén — tegye félre naiv jóságát s idejében tanulja meg, hogy minden ember gazember“. Sohasem mutatkozott be ember ennyire leplezetlenül. Tüstént tisztában voltam

lelkületével s emberismeretével. Mert, mint említettem, e kettő együtt jár. Világ, élet, emberek olyanok, mint amilyen szemmel nézzük. A beteg, gyöngé, szem nem adhat élethű látást, csak a jó. Csak a jó embernek lehet helyes emberismerete. Jézus jóságában pedig nem kételkedhetünk. Talán épen azért, mert visszautasítva e nevezetet, mondván, hogy csak Isten jó, bizonyosságot tett arról.

Harmadik alapvonása az ő határtalan szeretete. Itt újra két élű igazsággal találkozunk. A szeretet amennyire áldozatkész, ép annyira önző; amennyire tárgyilagos, ép annyira elfogult lehet. A szülő egyoldalú szeretetből vakká válik gyermekének legszembeötlőbb hibája iránt. Az elfogult polgár nemzetét, minden sötét fogyatkozása ellenére, Isten kiválasztott népének tartja. Az ilyen emberismeretnek meg vannak a maga tragikus eredményei, áldozatai. Mégis a szeretetnek óriási szerepe van a helyes emberismeret kialakításánál. Az emberismeret szeretet nélkül könnyen maró cinizmusba, sárga irigységbe, sanda gyanakvásba és előítéletességbe fulladhat. Csak a szerető ember láthatja meg mások fogyatékoságán vagy kiválóságain túl az isteni lehetőséget az emberben. Jézus határtalan emberismeretével a világ zsarnoka lehetett volna, de szeretete a világ mártirjává avatta.

Három drága kő, három jellemvonás szükséges ahhoz, hogy egész ember légy s másokban is felfedezd az igazi embert. Bölcsesség, szív-jóság és lélek-melegség, azaz szeretet. E három volt Jézus birtokában. Ezért lett ő 'a világ tanító mestere. Testvéreim, bárcsak igaz követők lehetnénk! Ámen.

Az élet, mint Isteni gondolat.

Alapíge: ^{XIV. 4.} I Kir. ~~IV.~~ XVIII. 19. „Ő pedig elméne a pusztába egy napi járó földre s elmenvén leüle egy fenyőfa alá és könyörgött, hogy hadd haljon meg és mondá: Elég! Most óh Uram, vedd el az én lelkemet..!”

Előfordul, hogy még a nagy lelkek is megrendülnek az élet sulya alatt. Szent alázattal vagy lázadó haraggal kiáltják az ég felé: „Elég! Most óh Uran, vedd el az én lelkemet.” Ezt a meggyötört szomorú lelket. Mert olyan lett, mint az őszi tarló, még virít benne itt-ott egy virág, még kisugárzik belőle egy-egy hit foszlány, de mit használ mindez, ha oda a kalász, az élet magva, értelme. Mint egy tépett lobogó, messze tűnő riadók emlékeit őrzi csupán. Uram, vedd el a lelkemet, mert nem pince, melyben a reménység mustja forr, hanem barna gyász-ülte katakomba. Kiapadó folyó, melyből hiányzik tavaszi duzzadások friss hullám-verése, nyári záporok gát-ostromló árja, mely erőtlennül unott egyhanguságban viszi a belé hulló könnyeket és az ősz sárgult lombjait.

Millió bánat millió sóhajban tör az ég felé: Uram, meguntam az életemet, vedd le vállamról e rettenetes terhet! Életuntság! Ne álljunk meg e felületes szónál. Hiszen ezt hajtogatja az öngyilkos-jelölt varróleány és a romantikus lelkű csalódott diák. Keressük mélyebben a komoly okokat. Valahol ott rejtőzik, hol az ember rájön, hogy *életének nincs jelentősége, értelme*. A társadalom szempontjából lehet s Isten szolgálatában fölösleges őrálló. Sok szép álma, terve, küzdelme, szorgalmas munkák alkotása, zseniális tehetségek szüleménye, maga ez az édes bús élet: *hiábavalóság*. Mikor az apa keserűen fedezi fel, hogy gyermekében, kire mindenét rápazarolta, nem jelentkezik a jövő kezessége, ígérete. Mikor a lelkész vagy bármely más nevelő rájön, hogy a népért meg lehet halni, de megváltani nem lehet. Mikor a végső nagy erőfeszítés is hiábavalóságnak bizonyul,

Illés, a rettenthetetlen, összeroskad s önvádoló hangon kiáltja: „Elég! Most óh Uram, vedd el az én lelkemet!” Akháb udvarában derekasan állta a harcot Baál papjaival szemben. Támadásuk úgy hullott le a lelkéről, mint ólom golyó az acél tábláról. Vele volt a seregek Istene. Hiszen az ő ügyét védte. S kinek oldalán Isten harcol, a pokol kapuin is diadalt vesz. Ez volt az ő szent meggyőződése. Mig ezt érezte, állta a harcot. De mintha egy szép napon hite elinalt volna. Erőtelen összeroskad, mint lázbeteg krízis után. Egy kép jut eszembe a nagy háborúból. Az utolsó nagy erőfeszítés, melyet az olasz hadsereg kifejtett a déli fronton. Kétségbevonhatatlan tény, hogy 1917-ben Olaszország sorsa hajszálon függött. Egy kérdésen, ki tud-e tartani a hadsereg egy pár döntő pillanatig. De egyetemesen, mert ha egy katona meghátrál vagy gyáván elszalad, mindannyiuk sorsa megpecsételtetett. És ebben az idegőrlő, elektromos légkörben egy szó lett urrá az embereken: *megállni!* Élve, halva, megállni! Embervér pirosra festette az Isonzót, hulla hegyek rettenetes szaga terjengett, az olaszok azonban álltak. Az idők igazolták bátorságukat. Illés a döntő pillanat parancsát nem tudta teljesíteni. Megijedt a csata rémes zugásától, üldöző ellenségei előtt félve menekül s mikor szorosra fonódik körülötte a háló, kéri Istent, hogy adja meg a kegyelem döfést. Igen, afiai! a nagy lelkek is megrendülnek az élet kegyetlen súlya alatt. Illés esete azonban sok tanulságot rejt, érdemes kissé részletesebben foglalkozni vele.

Kétségbeesésének több okát látjuk. Először is eltulozza a veszedelmet. A veszély komoly, de korántsem oly nagy, mint milyennek ő látja, S menekülése ezért érthetetlen színben tünteti őt fel előttünk. Illés, a rettenthetetlen, gyáván megszaladt. Micsoda hős az, ki a bátorság magas csúcsáról ilyen mélyre zuhant? Pedig emberileg teljesen érthető, testvéreim. *Nagyon megnőnek a dolgok, mikor személyes ügyünké válnak.* A fájdalom százszorta fájóbb, ha a mi testünkön vagy a lelkünkön ég. A kereszt nehezebb, ha a mi vállainkat nyomja. Mig más hurcolja, hideg tárgyilagossággal beszélünk róla, de ha mi visszük, megnő a súlya és árnyéka. Ne kicsinyeljük le tehát, ha valaki nagynak tünteti fel bánatát. A hegyi patak bánata végtelen, amikor elnyeli a folyó. Azonban egy szomorú következménye van e lelki állapotnak. Figyelmünket annyira a veszedelem felé fordítja, hogy nem látjuk meg a kivezető utat.

Helytelenül cselekszik az a hajótörött matróz, ki minduntalan az elnyeléssel fenyegető hullámok polip öleléséről fantáziál s nem kutat a menekítő deszkaszál után. Tanuljuk meg testvéreim s állandóan tartsuk eszünkbe, nincs olyan zárt ajtó, melyhez valahol valaki ne tartaná a kulcsot, nincs olyan sötét éj, melyre világosság ne derülne, nincs olyan zivatar, melyet szélcsend ne követne, nincs olyan veszedelem, melyet elhárítani, kikerülni, legyőzni ne lehetne ahelyett, hogy az ég felé rázva kezünket, kiáltunk: „Elég! Óh Uram, vedd el az én lelkemet!” Csak egy iszonyú hely van, melynek gyehenna tüzéből nincs kiszabadulás, egy reménytelen hely, ahonnan nincs visszatérés: a keresztény pokol s mi ebben nem hiszünk. Nem hisz egyetlen komolyan gondolkozó, öntudatos unitárius sem.

Az ily hatványozott, szemünkben óriási nagyra nőtt veszély örökké tartó okokból folyónak látszik. Pedig minden veszély oka ideig-órákig tartó, feltéve ha mi állandósítjuk kedvező körülményeit. Egy medréből kiáradt folyó csak akkor jelent tartós veszélyt, ha belé ömlő patakok duzzasztják. A lélek csak akkor riad meg a veszély végtelenségétől, ha a felgyülemlett keserűség és kétségbeesés elönt minden sugarat. És ha megriad, gyáván menekül a kötelesség parancsszava elől, mint Illés. Mennyire emberi és tragikus ez a vonás. Klasszikus példákat találhatunk minden nagy összeomlás idején. A vész-kiáltás elhangzik. Pánik-szerű hangulat nyomja el a józan gondolkozást. A félve tisztelt hősök az első gyáva menekülők. A poszton hadd álljon a közkatona. Ha a parancs-szó áldozata lesz, nem olyan nagy kár érte. A kitörő veszélyt ugyan el lehetne nyomni tudással és bátor fellépéssel, de az élet, az egészség túl drága ár, mit könnyelműség lenne a köz érdekében megkockáztatni.

Egy vezér, ha gyáva, egy próféta, ha a sors kitepi kezéből a zászlót, a legszánalmasabb látvány a világon. Illés megtorpan. Úgy tett, mint az a vadász, ki napokig a legveszélyesebb helyeken üldözi a vadat s végül, amikor egészen friss nyomra akad, mikor a zsákmány közelébe ér, megtorpan és visszatér. Visszatér, másra hagyja a vad elejtését. Elég, nekem elég volt, mondja félelemmel telt keserűséggel. Ez a hang olyan ismerős, testvéreim. Mintha csak a mi hangunk lenne. Csak a körülmény más, a hangsúly más, de a lényeg ugyanaz.

Életünk nagy megpróbáltatásai közepette, hogyan kerül-

hetjük el ezt a szomorú kifakadást? És az ebből származó életuntságot, mely életkedvünk elsorvadásához vezet s néha öngyilkosságba torkollik bele. Hogyan nyerhetjük vissza azt a nemes zománcot, mely nemcsak fényt, hanem értelmet is kölcsönöz életünknek? Illés, míg Isten ügyét magáénak érezte, derekason állotta a harcot. Azután csüggedten feladta. Miért? Erre szeretnék megfelelni. Ő úgy képzelte Istent, mint aki néha nagyon közel van hozzá, néha nagyon távol áll tőle. Aki időnként beleavatkozik élete folyásába, érdeklődik sorsa felől, megszánja, megbünteti vagy épen közönnyel szemléli harcait. Tehát, mint egy kívül álló figyelőt, kinek elpanaszolja bűneit, kibe belekapaszkodik, midőn hangja fátyolos lesz a remegéstől, tekintetéből kilobban a lelkesedés mámora, tüze s térdei megroggyannak, kinek oda kiáltja: „Elég! Óh Uram, vedd el az én lelkemet.” Vagy akinek hálát ad kevésnyi örömeiért. Ez az Isten az Illés Istene. Milyen távol áll ez a mienktől. Hitünk szerint: mi Istenben vagyunk, élünk és mozgunk. Isten és mi nem élünk külön egymástól, hanem mi ő benne vagyunk. Lelkünk egy szikra az ő lelkéből. A nagy lélek hasonmása, mely az élet és fejlődés szakadatlan folyásában mindinkább felveszi az ő jellegét, mind istenibb lesz. Egy vagyunk vele az életben és halálban. Isten velünk örül és szenved s a sok bűnön, vétken ha át vergődtünk, velünk diadalmaskodik. *A mi életünk egy isteni gondolat.* Álljunk meg e pontnál, testvéreim, mert hiszen itt világosodik meg az a tétel, *hogy minden emberi életnek, szenvedésnek és fájdalomnak van értéke és értelme.* Itt lebben el a sötét pesszimizmus sűrű fátyla szemeinkről, itt harsan az „emberi kesergő” „emberi indulóba”.

A virág egy isteni gondolat, hogy a lét csunyasága megszépüljön. Az élet az isteni gondolat, hogy jobb, igazabb és boldogabb legyen. Hogyan tölti be a virág e gondolatot? Szémet-dombon, utcák szélén csak-úgy virít, mint király-asszony kertjében. Ahová magva hull, megkapaszkodik, Gyökeret ver és virágot hajt. Gyakran hallom, könnyü a virágnak virítani, hiszen érette bomlik tavaszba az anyaföld keble, érette süt a napsugár s hullnak az esőcseppek. Igen, ez az isteni gondolat. De láttál-e már hóvirágot faggyal, dérral küzdeni s remegőn várni a pillanatot, hogy a lankák hajlásait Isten kertjévé varázsolja. Figyeltél-e meg margarettát szárazságtól csont-keményre asszott mezőkön, Micsoda erőfeszítésébe kerül, hogy hajsza

gyökerei az utolsó csöppnyi nedvet a konok rögből kikényszerítsék. És a levelek iszonyú sporlásba kezdve, elhervadnak csak azért, hogy az utolsó bimbó is virágba nyiljék s megszüpítse a szomorúan kopár képet. A krizantimum s az őszi rózsák nem ok nélkül nyilnak ősszel. Visszatartják tűnő szépségét a muló nyárnak. Halottak napján a temetőben fekete bánatod közé fehér szépséget kevernek. Könnyebben s talán boldogabban pompázhatnának nyáron, de így határozta meg az isteni tervezés. Életük egy isteni gondolat s ők igyekeznek azt teljeséggel betölteni. Ember, végy példát a virágtól!

Belátom, nem könnyű példát venni, mert számtalan a mi fogyatkozásunk. Nagy súlyú vétkek maradtak velünk az ősbár időkben. Hitünk sem elég erős, kiapad a megpróbáltatások tikkasztó hevében. Pedig, aki híven akarja betölteni e gondolatot, arra nagy megpróbáltatások várnak. Hiszen a gondolat pusztá felfogása és megértése is nagy áldozatokkal jár. Élénken emlékezetemben van még Földi Mihály „Meztelen ember” című különös regénye, Juhász Ferenc muzikus-zseni elindul, hogy a lét értelmét, Istent fellelje, hogy ezáltal az ő élete is értelmet nyerjen. Végig keresi a háború iszonyatos megnyilatkozásaiban. Kórházakban, fronton, fogságban. Utóbbi helyen disznókkal együtt étkezik s leghátborzongatóbb kínokat állja ki. Nem találja Istent sehol, Isten, a szent, tiszta nem található e szennyes, vad tivornyákban. Tovább keresi az egyetemeken, iskolákban, templomokban, paloták parfömös légkörében, a szegények nyomor tanyáin. Itt sem találja. Hol van tehát ő, a legnagyobb titok és értelem? Az *emberben*. Te benned és én bennem testvérem! Amikor Juhász Ferenc ezt felfedezi, háttartalan örömeiben véget vet életének. Így a regényben. Felfogásunk szerint azonban, miután most derült rá az élet értelme, most kellett volna, hogy életbe kezdjen. Amikor felfedezte, hogy élete a benne létező Isten egy gondolata.

Ebbe a gondolatba kell belekapaszkodnunk nagy tragédiák, apró bánatok és veszedelmek idején. Képzeld csak el testvérem, ha a te életed Istennek egy gondolata, bármily parányi és jelentéktelen, mekkora értéket nyer. Isten, a mindenható, nem alkothat haszontalanul jelentékeny életet. Isten, az örök bölcsesség nem töltheti meg a világot fölösleges, értelmetlen dolgokkal. Isten, a jó, nem sujthat féreg-vergődéssel. Isten, az igazságos, nem büntethet pusztá szeszélyből. A te életed

isteni értelem, isteni gondolat. Előtted sokszor titokzatos és érthetetlen. De megérti-e a sár a fazekast, vagy a rózsatő a kertészt?

Előtted egy utmutató áll, a világ legnagyobb fiának, Jézusnak mondása, mely mindent ragyogóan megvilágosít: „Atyám! ne az én, hanem a te akaratod legyen!... az én életem a te gondolatod“. Testvérem, imígyen élj s boldog leszel! Ámen.

Karácsonyi költészet.

Alapíge: Lk. II. 14. „Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, e földön békeség s az emberekhez jó akarat!“

Karácsonyról az tartjuk, hogy a család ünnepe. Hangelata, szimbólikus jelentősége ez ősz fészkek felé sodorja az embert. Karácsonyra mindenki haza tart, vagy ahol tartózkodik, otthont varázsol magának, hogy ünnepeljen. Négy esztendővel ezelőtt így jutottunk a gondolatra, mi, idegenbe szakadt nemzetek gyermekei, hogy a chicagói egyetem nemzetközi diákotthonának disztermében családias összejövetel keretében megünnepeljük karácsony előestéjét. Százhusz különböző nemzet volt képviselve, tarkán elütő nemzeti viseletben. Az apró tekintetű, feszingő sárga japántól a lassú mozgású kongói négerig Isten gyermekeinek csaknem minden fajtájából jelen volt egy. Csodálatos, színes tömeg, amint lassan hullámszórt, fejlődött fel a karácsonyfa köré, hogy ki-ki a maga nemzeti színű gyertyáját meggyujtsa. Mögöttünk az egyik kis teremből, mint éteri távolságból, szférák zenéjéhez hasonlóan szűrődött be a nemzetközi diákkórus mennyei szózata: „Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, e földön békeség s az emberekhez jó akarat.“ Könnyfakasztó meghatódottság uralkodott el mindenkin. A sokszínű gyertyaláng egy vibráló fényárba olvadt össze, különböző nemzetek fiai, kik eddig ököllel mentek egymásnak s kiknek országházaiban néhány nappal ezelőtt a politika boszorkány-mesterei leleményes ravaszsággal tervezték, főzték, kotyvasztották a gyűlölet sárga mérget, feloldó barátságban, szívverésnyi távolságra egymástól, alig hallható hangon suttozták az égi hozsánát: „Dicsőség a magasságos meny-

nyekben Istennek, e földön békesség s az emberekhez jó akarat!" Egy közepes termetű, barna fiatal ember állott mellettem. Észrevettem, hogy ujjaival idegesen kopol a nadrágján, arcára különös érzések színei rajzolódtak ki. Nem akartam ünneprontó lenni, nem szóltam hozzá. Ki tudja, hátha otthon jár, családja körében, a letűnt szent karácsonyesték, kongva-bongó harangok, angyaljárás jutottak eszébe, vagy talán épen az fáj neki, hogy feléjük ritkán nézett ajándékot hozó karácsonyi angyal. Nem zavartam, hadd álmodja vissza a suhanó évek boldogságát, vagy az emlékek folyamában szépre fürösztött ifjúi bánatot. Nem zavartam, hisz lelkemnek egyik felével én is haza oson-tam. Végig akartam bolyongni a havas Hargita alján, anyám hangját keresve, azt a hangot, mely annyiszor hívott imára, intett szeretetre. Végre mégis ő megtörte a csendet, úgy a fogai közt, félig bosszús hangon kérdezte: „Mondja, kollega, ön is hisz ebben az együgyü mesében, ebben az ámító keleti költészetben?" Csak annyit feleltem: *hiszek*. S hogy miért, elmondom nektek afiai!

Először tisztába kell jönnünk a valóság és a költészet fogalmával. Van-e, lehetséges-e a kettő között éles határvonalat húzni? S ha igen, mi következik ebből? Aki sétált a kék Duna partján este Pesten, az egy feledhetetlen élménynek lehetett boldog élvezője. Megbámulhatta a parti lámpákat, amint beleragyognak a vén folyóba, hogy az a tökéletes másukat visszaverje. Elgondolkozhatott, vajjon melyik valóbb: a parti fény-e, vagy a Duna felszínén sugárzó? Melyikről van kimerítőbb ismeretünk? Melyik illuziókeltőbb, melyik kézzelfoghatóbb? Aki egyiket a valósághoz s másikat a költészethez sorozza, az ne sajnálja belepillantani a modern fény-elméletekbe s a valóság és látszatot tárgyaló bölcseleti munkákba. Ott bizonyára meggyőződhetik tévedéséről.

Van ott egy másik kép. Két bujdosó magyar megindult hangulatban ül egy külföldi csapszékben. Valami hazai nótát hallgatnak, különös, szomorú félét. Lassan könnybe lábbad a szemük. Az idegenek, kik elmennek mellettük, csodálkozva állapítják meg:

„Tudja a jó Mindenható,
Mi van azon sírni való,
Hogy a ménes ott delelget
Valahol egy csárda mellett.“

Mi van azon sírni való, hiszen pusztá mese, délibábos rónasági költészet. A költő álma.... De nem ám a két bujdosónak. Nekik a *legvalóbb valóság*.

Vigyük át a gondolatot a karácsonyi költészetre. Emeljünk ki egy mozzanatot a színes keretből. Vegyük a karácsonyfát, ezt a legendákkal tele aggatott túlevelű jelenséget. Eredetét százsínű költészet burkolja. Hol és mikor jelentkezett először, senki se tudja. Onnan jött, hol a hegyszakadékok erezei alatt a vadgalamb sírva keresi párját, hol szarvas jár hús forrás vizére, hol a vihar rémesebben zúg s a villám vakítóbban cikázik. Az első fejszecsapásra leroskadt. Hogy sírt az erdő: mint anya, kit örökre elszakítanak fiától. Sír ő is, de jött, hogy hirnöke legyen a szeretetnek. Hogy a kunyhóban és palotában a gyermekszemek felragyogjanak s szülők szívének melege átsüssön rajta. Jött hirdetni, hogy a szeretet nem fogy el soha. Költészet!? Az is és mégis több, afiai. *Megfogó valóság*. S az ember lelkéből, ha rátekint, önkénytelenül feltör a mennyei hozsánna: „Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek..“

Gondolatok-e arra afiai, mi lenne az életből, ha kiveszne belőle a költészet? Kihülnének a szívek s e könnyáztatta földtekén csak az maradna meg, ami kő és sár. Ezért kiált fel a költő izgatottan ma, mikor nótázó munkás legények és leányok énekét gyár-szirénák nyomják el, vagy mint Oroszországban, a minden „burzsuj romantikát“ száműző kommunista hatalom, hová, mint később értesültünk, a mi ifjunk is tartozott, s esdve könyörög:

„Lira ne halj meg!
Élj magadért, szépségedért,
Örök élet törvénye szerint;
És élj minékünk, hogy ne vesszenek el
Jövőt bimbózó hiteink!

— — — — —
Lira, ha meghalsz,
Mi marad meg a gyermek mosolyában
A földi szóba nem illő
Más világból? Hova lesz, hova lesz
Ifjak derüjéből a világszínező
Szívdobogás titkos hevülése?
Hova lesz: a férfi erejéből
A boldogságos cél akarása;
Nő csókjából hova lesz a kitermés?
Kedves, elgyerekült öregek
Emlékeire mi von színeket?
Fáradtnak mi ad emberi nyugvást,
Temetői keresztén koszoruk
És sirokon a virág mit akarjon?
Lira, ha meghalsz...“

Életünk költészete, legvalóbb valóság maradj velünk! Uram áldott légy, hogy adtad nekünk! Szavunk nincs, melyben hálát mondjunk, de a lelkünk visszhangozza az égi hozsánát: „Dicsőség a magasságos mennyeekben Istennek..“

És dicsőség neked, hogy adtad a karácsonyi költészetet! Hogy Jézus életével megszületett a világtörténelemben párját ritkító hős költemény, mely új lelkesedéssel töltött el, új küzdelemre sarkalt mindeneket. Ha ő nem jön: sok toll, ecset és véső illetlenülül hever, gondoljatok csak a renaissancei művészetre, melynek Jézus volt legőbb inspirálója, sok máglya és katakombába gyötrelommé válik, sok élet gyászbaborultan hull el. Mióta ő eljött, a magvető hittet vet, liliumok optimizmusról predikálnak, tékozló gyermekek sírva visszatérnek, fájdalom és életkereszt értelmet nyernek, háborúság boldogságra vezérel. Oh karácsonyi álom, karácsonyi költészet, légy a mienk! Rendületlenül hiszünk benned, mert általad béke lesz, jó akarat támad az emberek fiai közt. Amen.
